

75 jaar geleden 'Mich schmerzt das rechte Ohr...'

Over het oortrauma van Adolf Hitler na de bomaanslag van 1944

Roelf M. Backus, KNO-arts (ret.)

'Oor rechts: grote niervormige ruptuur vooronder en achter. Sterk bloedend. Waarneming van fluisteren alleen indien vlak bij het oor. Gecombineerde doofheid van midden- en binnenoor. Linkeroor: drie millimeter lange scheur achteronder. Fluisteren op vier meter waargenomen. Lichte gecombineerde doofheid.'

Dit is wat Erwin Giesing, HNO-Arzt op 22 juli 1944 noteert van zijn oor- en gehooronderzoek bij Adolf Hitler, die twee dagen tevoren slachtoffer is geworden van een bomaanslag.

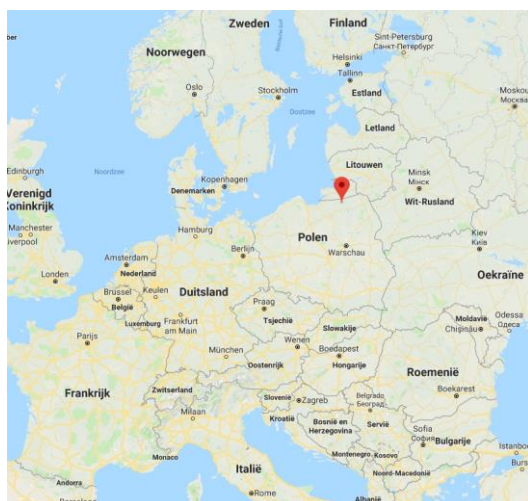
Op donderdag 20 juli 1944 vindt er een aanslag plaats op Adolf Hitler. De Führer overleeft de bomexplosie wonderwel en raakt slechts licht gewond. Enkele brandwonden, schaafwonden, z'n kleding is gescheurd en hij heeft beiderzijds een oortrauma. Na twee dagen krijgt hij toenemende oorpijn, hij hoort slecht en er komt bloed uit z'n oor. Hitler slaapt slecht en ontbiedt een oorspecialist, het is *Dr.med. Erwin Giesing, HNO-Arzt.*

*De Wolfsschanze, donderdag 20 juli 1944 na de bomaanslag.
(Bundesarchiv)*

Een acute oproep

Erwin Giesing is als KNO-arts juli 1944 werkzaam in het Lazarett Rastenburg-Karlshof in Pruisen -het tegenwoordige Kętrzyn in Polen- met daar als hoofd prof. Karl Brandt.

De Wolfsschanze – Rastenburg (Google)

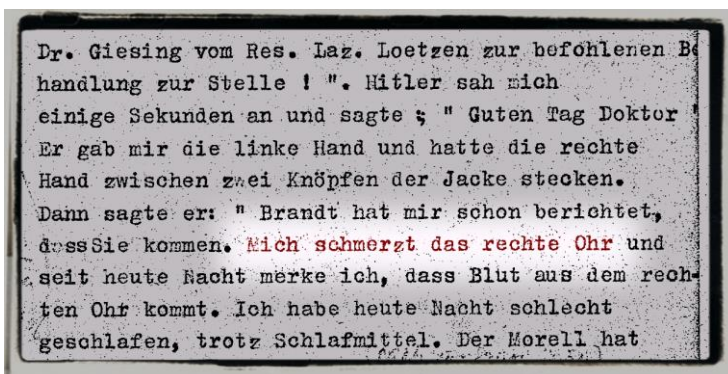
Op zaterdag 22 juli krijgt hij thuis rond 9:00 uur een telefonische oproep van SS-Gruppenführer (luitenant-generaal) Brandt, om naar het Lazarett Rastenburg te komen aangezien er verschillende militairen met oorverwondingen zijn aangekomen. Na onderzoek en behandeling van een 11-tal officieren staat hij omstreeks 12:30 u op het punt in de auto te stappen wanneer hij door prof. Brandt vanuit een opengeklapt raam wordt teruggeroepen. Er is zojuist een telefoontje gekomen dat de Führer oorpijn heeft en Giesing moet samen met Brandt zo snel mogelijk naar het FHQ, Führer Haupt Quartiere: de Wolfsschanze, 8 km ten oosten van Rastenburg. Giesing is op dat moment de meest nabije KNO-arts.

Stringente veiligheidsmaatregelen

Giesing en prof. Brandt haasten zich daarop naar de Führerbunker waar Adolf Hitler zich bevindt. Als ze het terrein naderen worden ze driemaal gedwongen te stoppen bij controleposten met neergelaten slagbomen, die elk hun papieren nauwgezet controleren en daarbij steeds telefonisch overleggen met de volgende post. Bij de laatste controlepost moeten Giesing en prof. Brandt uitstappen en gaan ze te voet verder naar de Führerbunker.

Eenmaal binnen in de bunker worden ze naar een werkkamer gebracht. Giesing moet zijn aktetas legen. Alles wordt onderzocht. De ingepakte instrumenten, voorhoofdsspiegel en bijbehorende onderzoekslamp worden uitgepakt en bekeken, de gloeilamp wordt er zelfs uitgedraaid en wordt nauwkeurig geïnspecteerd. Daarna pakt de wachtofficier zelf de instrumenten weer in en geeft ze terug aan Giesing. Nu moet Giesing zijn pet en dolk inleveren, zijn pistool heeft hij niet bij zich. Hij moet zijn jasje open maken, zijn zakken legen, de inhoud op tafel leggen en de voeringen van zijn jasje en broek naar buiten trekken. Vervolgens wordt hij uitvoerig gefouilleerd waarbij ook de voering van zijn uniform minutieus wordt afgetast. Z'n sleutel en zakdoek krijgt hij terug. Vulpen, potlood en zakmes worden op een tafeltje gelegd. Twee flesjes met pantocaïne en een steriele fysiologische zoutoplossing worden apart gehouden. Prof. Brandt probeert de veiligheidsofficieren er nog van te overtuigen dat het hier een normaal lokaal anestheticum betreft en nodig is voor het onderzoek dat misschien pijnlijk zal zijn, maar Giesing krijgt z'n flesjes niet terug; ze worden achtergehouden door SS-Hauptsturmführer (kapitein) Heinz Linge, totdat Giesing ze nodig heeft.

Giesing wordt naar de eetkamer gebracht. Hier zal het onderzoek plaatsvinden. In een hoek staan een stoel voor Hitler en een krukje voor Giesing. Linge helpt met het uitstallen van het instrumentarium op een rond tafeltje. Na ongeveer 5 minuten komt Hitler binnen.

Erwin Giesing: 'Bericht über meine Behandlung bei Hitler' (p.9)

Hitler vertelt dat hij pijn in z'n rechteroor heeft en dat er die nacht bloed uit is gekomen. Hij heeft van Dr. Morell -Hitlers persoonlijke lijfarts- een tablet *Phanodorm* (cyclobarbital) gekregen en om zeven uur 's morgens heeft hij er nog maar een genomen, maar desondanks heeft hij slecht geslapen.

Tijdens de anamnese valt het Giesing op dat Hitler erg hard spreekt, bij luisteren zijn linkeroor naar de spreker toe draait en naar de lippen van de spreker kijkt. Giesing weet, dat bij een explosietrauma er ook een beschadiging van het binnenoor kan zijn, hetgeen het luide spreken van Hitler verklaart. Hitler vervolgt: '...*ich höre rechts fast gar nichts, links aber auch nicht viel und habe dauernd ein hohes Summgeräusch in beiden Ohren... Doktor, kann das vom Ohr herkommen mit dem Schwindelgefühl? ...alle Leute aus meiner Umgebung sagen, dass ich seit vorgestern so schreie.*' (!)

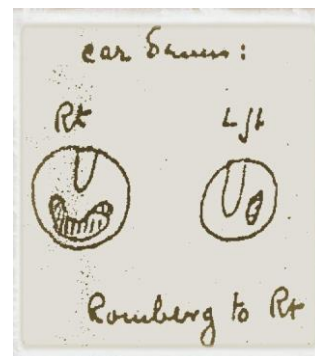
Het KNO-onderzoek

Nadat hij Linge heeft geïnstrueerd hoe de onderzoekslamp vast te houden, inspecteert Giesing de trommelvliezen:

AS: net onder de hamersteel een scheurtje van 3mm met bloederige randen. Fluisterspraak 4 meter. Proeven met de stemvorken volgens Struycken (!) wijzen op een lichte, gemengde slechthorendheid met nadruk op de perceptiecomponent.

AD: veel bloed in de gehoorgang, deze wordt met een steriele wattendrager voorzichtig gereinigd, geen laesie in de gehoorgangwand. Grote niervormige centrale trommelvliesperforatie, met rafelige randen en sterk bloedend. Fluisterspraak wordt alleen gehoord *ad concham* (direct bij het oor). Stemvorkproeven: de 4000 Hz stemvork wordt 7 sec waargenomen (n=35 sec.), de 250 Hz stemvork 32 sec. (n=70 sec.)

Giesing berekent hieruit een gemengd gehoorverlies met 80 % perceptie en 50 % geleiding. Met gesloten ogen is er een valneiging naar rechts en er wordt een nystagmus naar rechts waargenomen. Conclusie: binnenoortrauma (Re).

De trommelvliesbeelden van de Führer, geschetst door Giesing.*

* de tekeningen van het trommelvlies zijn waarschijnlijk later, tijdens Giesings internering van Engelse bijschriften voorzien.

Berekening gehoorverlies

De berekening van het gehoorverlies is gebaseerd op het feit dat een geleidingslechthorendheid leidt tot een lage-tonenverlies, te meten met de 250 Hz stemvork en een perceptieslechthorendheid tot een hoge-tonenverlies waarvoor de 4000 Hz stemvork wordt gebruikt.

- de lage tonen worden 32 sec waargenomen (n=70) $32/70 = 0.46$ nog aanwezig → 54 % geleidingsverlies
- de hoge tonen worden 7 sec waargenomen (n=35) $7/35 = 0.20$ nog aanwezig → 80 % perceptieverlies

Overig onderzoek

Bij het aanvullend KNO-onderzoek wordt er nog een septumdeviatie re-onder en li-boven waargenomen. Giesing ziet verder nog een litteken boven de rechter tonsil -Hitler kan zich wel een tonsillitis herinneren maar geen abces- en enkele amandelproppen. Het spiegelonderzoek van de larynx verloopt uitzonderlijk soepel, Hitler is een voorbeeldige patiënt. Giesing vindt iets holle stembanden en onvolledige sluiting. Van de stembandpoliepen links, indertijd door prof. von Eicken geopereerd in 1935, wordt niets meer gezien. Giesing vindt dat het stembandbeeld goed past bij de omfloerste en wat rauwe stem van '...iemand die een slechte spreektechniek heeft'!

Terloops vermeldt Giesing in z'n verslag nog, dat hij z'n keelspiegeltje met de gloeilamp van het onderzoekslicht moet verwarmen, aangezien SS-Hauptsturmführer Linge zijn spiritusbrandertje heeft geconfisqueerd.

Hitler wil graag weten hoelang dit allemaal gaat duren en Giesing vertelt hem 'zonder infectie zal de perforatie rechts zich spontaan sluiten in 5-6 weken en links in 3-4 weken.' Giesing stelt nog een trommelvlies-etsing voor indien de bloeding rechts aanhoudt. De grote hoeveelheid bloed in het

middenoor is een voedingsbodemp voor infecties zo verduidelijkt hij, maar hij wil het nog even een dag aanzien.

Rond 13:30 u verlaten Giesing en Brandt daarna de Führerbunker en prof. Brandt stelt voor ook nog even naar de andere officieren te kijken die bij de bomexplosie gewond raakten en in een bijgebouw op de Wolfsschanze verpleegd worden. Giesing wordt gevraagd hun behandeling van de oren over te nemen aangezien de verantwoordelijke KNO-arts, prof. von Eicken ongetwijfeld wel wat hulp kan gebruiken bij het behandelen van 22 (!) patiënten met gescheurde trommelvliezen. Om 15:30 u is Giesing klaar.

De nabehandeling

De volgende dag, zondag 23 juli 1944 ziet Giesing wederom Hitler ter controle en ook nu weer hetzelfde uitgebreide veiligheidsritueel. Bij onderzoek is het beeld vrijwel onveranderd en het rechteroor bloedt nog steeds. Giesing stelt etsing van de trommelvliesperforatie voor.

Hitler stemt toe maar wil geen lokaal anesthesie: *'Nein Doktor, ich werde das so schon aushalten! Ich habe in meinem Leben schon mehr ausgehalten und so schlimm wird es ja hoffentlich nicht werden.'* Giesing etst het trommelvlies met een 5% melkzuuroplossing en blaast er wat bloedstillend *Claudenpulver* (eiwitconcentraat + clioquinol) op. Hitler geeft geen krimp!

De valneiging en nystagmus zijn ook nog steeds aanwezig en Giesing adviseert de Führer bedrust, maar dat advies wimpelt Hitler resoluut weg, hij belooft alleen wat vroeger naar bed te zullen gaan.

Dr. Morell (bijnaam: *Reichsspritzenmeister*), Hitlers persoonlijke lijfarts staat nog klaar met z'n injectiespuit en 'bloedstelpende-pilletjes' maar Giesing en de andere aanwezige artsen hebben daar geen hoge pet van op. Hitler laat het allemaal gelaten toe.

Maandag 24 juli rijdt Giesing opnieuw naar de Wolfsschanze voor de controle. Met Hitlers beide oren gaat het inmiddels wat beter maar het gehoorverlies en duizeligheid zijn onveranderd. Bij het schoonmaken van het oor begint het weer te bloeden. Giesing etst nu met een 5% *zilvernitratoplossing* en wederom zonder verdoving. Hitler laat zich graag alles over het gehoor en trommelvlies uitleggen en wil ook alles weten over de oorafwijkingen van de andere gewonde officieren. Giesing is geruime tijd bezig met een soort privé college.

Tijdens zijn vele bezoeken aan het FHQ wordt Giesing en passant ook nog benaderd door andere officieren, '...of hij bij hen ook even in de oren wil kijken.'

Ondertussen blijft Hitler enorm nieuwsgierig en wil ook graag eens een trommelvlies zien. SS-Hauptsturmführer Linge moet 'patiënt' zijn en Hitler krijgt de voorhoofdsspiegel van Giesing op, hij doet verschillende pogingen maar hij ziet niks...

Later brengt Giesing een elektrische otoscoop mee waarmee het de Führer eindelijk lukt het trommelvlies van Heinz Linge te bekijken.

Linge vertelt later, dat de Führer daarna door dolle heen is en bij iedereen in de bunker met de otoscoop de trommelvliezen wil zien. Hitler is ook druk in de weer met de stemvorken en wil dat Giesing hem een KNO-leerboekje brengt.

...was hij maar KNO-arts geworden.

Decursus

Giesing bezoekt Hitler nog verschillende malen ter controle. Bij het onderzoek ziet hij de perforatie links zich langzaam sluiten maar rechts verloopt de genezing wat moeizamer. Er ontwikkelt zich een loopoor, eerst sereus met slijmvlieszwellung in het middenoor, later purulent en geïnfecteerd. Morell is koortsachtig bezig met het opstarten van een productielijn voor penicilline, maar er is nog onvoldoende voor de behandeling van de Führer.

Tijdens Hitlers behandeling ontstaat er een spanningsveld tussen Giesing en Morell. Hitler heeft het volste vertrouwen in zowel Giesing als Morell, welke laatste echter constant met de spuit klaarstaat om de Führer jodium-, kalk-, lever-hart extracten en vitaminen-injecties toe te dienen alsmede barbituraat tabletten, amfetaminen (*Pervitin*) en morfine. Giesing en de andere aanwezige artsen vinden dit allemaal maar kwakzalverij en schadelijk voor de conditie van de Führer.

De daaropvolgende weken verbeteren de oren gestaag. De perforatie in het linker trommelvlies sluit zich, de perforatie rechts wordt kleiner, het loopoor neemt af, het gehoor verbetert. Het mastoïd is bij alle nacontroles steeds niet klopp- of drukpijnlijk. De evenwichtsstoornissen nemen af. Uiteindelijk zijn beide perforaties gesloten en heeft Hitler geen oorklachten meer. De behandeling en controles gaan door tot oktober 1944, daarna neemt Giesing afscheid van z'n bijzondere patiënt. Hitler benoemt hem persoonlijk tot *Oberstabsarzt*.

Hitler -met een watje in het rechteroor- bezoekt Konteradmiral (generaal-majoor) von Puttkamer die bij de bomaanslag gewond is geraakt. Let op de plakstrips tegen de vliegen links bij het bed. (Bundesarchiv)

Epiloog

Dit is eigenlijk een banale medische casus over een man met een dubbelzijdige traumatische trommelvliesperforatie na een explosietrauma met de daaropvolgende spontane genezing. Alleen omdat de patiënt Adolf Hitler is, die miljoenen mensen zoveel leed heeft aangedaan, is het rapport van KNO-arts Erwin Giesing een buitengewoon belangrijk document uit die tijd geworden.

-0-0-0-0-

Personen

Erwin Giesing (1907-1977), KNO-arts en *Begleitarzt* van Adolf Hitler heeft na de oorlog tijdens zijn internering in 1945 nauwgezet zijn behandeling van Hitler opgetekend. Het lijvige verslag van maar liefst 177 getypte A4 velletjes heeft hij daarna verstoep en later -na zijn vrijlating in 1947- gepubliceerd.

Karl Brandt (1904-1948), chirurg en *Begleitarzt*, SS-Gruppenführer (luitenant-generaal), Commissaris-Generaal van de Gezondheidszorg en diverse andere hoge functies. Brandt is tijdens het proces van het Internationaal Militair Tribunaal (IMT) in Neurenberg in 1946 veroordeeld en is in 1948 geëxecuteerd.

Heinz Linge (1913-1980), aan het eind van de oorlog SS-Obersturmbannführer (luitenant-kolonel), persoonlijke assistent/bediende (*valet*) van Adolf Hitler.

Theodor Gilbert Morell (1886-1948) had oorspronkelijk vanaf 1918 een urologie en elektrotherapie praktijk in Berlijn. Van 1936-1945 was hij de persoonlijke *Leibarzt* van Adolf Hitler, die hij in zijn dagboek steevast '*patiënt A*' noemt.

Carl Otto von Eicken (1873-1960), otorhinolaryngoloog en hoogleraar verbonden aan de Universiteit van Berlijn als opvolger van Killian, verwijderde in mei 1935 en november 1944 een poliep van de linker stemband van Hitler.

Zijn naam vindt men terug in de '*methode volgens von Eicken*' waarbij -na lokaal anesthesie- het strottenhoofd met een dikke sonde -*de haak van von Eicken*- naar voren wordt getrokken om de hypofarynx beter te kunnen inspecteren. (in: Burger 1918, p.120)

Von Eicken heeft niet terechtgestaan tijdens het proces in Neurenberg.

Karl-Jesko von Puttkamer (1900-1981), Konteradmiraal (twee rangen onder Admiraal = generaal-majoor) bij de Kriegsmarine en marine adjudant in Hitlers Generale-Staf. Puttkamer raakte lichtgewond bij de bomaanslag van 1944 en in 1945 kreeg hij het bevel om in Hitlers woonverblijf, *de Berghof* op de Obersalzberg, alle documenten van de Führer te vernietigen.

Von Puttkamer was na de oorlog tot 1947 geïnterneerd.

Bronnen

- Erwin Giesing : *Bericht über meine Behandlung bei Hitler*. Wiesbaden 1945
- David Irving : *Die geheimen Tagebücher des Dr. Morell, Leibarzt Adolf Hitlers*. München 1983
- Wikipedia : '*Erwin Giesing*', '*Theodor Morell*', '*Wolfsschanze*', '*Karl Brandt*', '*Heinz Linge*', '*Carl Otto von Eicken*', '*Karl-Jesko von Puttkamer*'
- YouTube : '*Die Deutsche Wochenschau, No. 33, 1944: reel 1*'
- Bundesarchiv Berlin/National Geographic: video-still *Erwin Giesing & Hitler* uit de NatGeo-documentaire '*Patient Hitler*'

*Foto waarschijnlijk genomen eind 1944 bij de promotie van Giesing tot Oberstabsarzt, de man rechtsachter op de foto is SS-Sturmbannführer Otto Günsche, de persoonlijke adjudant van Hitler.
Foto: Bundesarchiv Berlin / NatGeo*

Veel dank komt toe aan prof.dr. E.H. Huizing voor zijn vele en waardevolle opmerkingen.

R.M. Backus
Zeist, september 2019
Update: 26 november 2020